

ДИССЕРТАЦИЯЛЫҚ КЕҢЕСТІҢ 2025 ЖЫЛҒЫ ЖҰМЫСЫ ТУРАЛЫ ЕСЕП

**«8D04201-Құқықтану» кадрларды даярлау бағыты бойынша
Қазақстан–Американдық еркін университеті жанындағы
«8D042-Құқық» диссертациялық кеңесі**

1. Өткізілген отырыстардың саны туралы деректер.

№	Отырыс хаттама	Отырыс күні	Хаттама
1	«8D04201 – Құқықтану» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін Адильмуратова Рита Адильмуратовнаның «Қазақстан Республикасының қылмыстық процесіндегі сот ісін жүргізу тілі қағидаты және аудармашының қатысу мәселелері» тақырыбындағы диссертациясын қорғауға қабылдау және диссертациялық кеңестің уақытша құрамын тағайындау туралы Диссертациялық кеңестің бірінші отырысы.	23.07.2025 ж.	№1
2	«8D04201 – Құқықтану» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін Адильмуратова Рита Адильмуратовнаның диссертациясын қорғау күнін белгілеу және ресми рецензенттерді тағайындау туралы Диссертациялық кеңестің екінші отырысы.	01.08.2025 ж.	№2
3	«8D04201 – Құқықтану» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) ғылыми дәрежесін алу үшін Адильмуратова Рита Адильмуратовнаның «Қазақстан Республикасының қылмыстық процесіндегі сот ісін жүргізу тілі қағидаты және аудармашының қатысу мәселелері» тақырыбындағы диссертациясын қорғау жөніндегі Диссертациялық кеңестің үшінші отырысы.	10.09.2025 ж.	№3

2. Диссертациялық кеңес отырыстарының жартысынан азына қатысқан мүшелердің тегі, аты, әкесінің аты (бар болған жағдайда):
жоқ.

3. Докторанттардың тізімі, ЖЖОКБҰ көрсете отырып.

Адилмуратова Рита Адилмуратовна – "Қазақстан-Американдық еркін университеті" ЖШС

4. Келесі бөлімдерді белгілей отырып, есепті жыл ішінде Кеңес қараған диссертациялардың қысқаша талдауы:

1) Адилмуратова Рита Адилмуратовнаның "Қазақстан Республикасының қылмыстық процесіндегі сот ісін жүргізу тілі қағидаты және аудармашының қатысу мәселелері" тақырыбындағы диссертациясының тақырыбын талдау.

Қазақстан Республикасының Конституциясының 7-бабында бекітілген Қазақстан Республикасының көпұлтты және көптілді сипаты сот қызметін ұйымдастыруға ерекше талаптар қояды, бұл ретте қылмыстық процестің барлық қатысушылары үшін тең мүмкіндіктерге кепілдік берілуге тиіс. Қазақстан Республикасы Конституциясының 19-бабында көзделген ана тілін пайдалану құқығы жеке тұлғаның негізгі әрі ажыратылмайтын құқықтарының қатарына жатады. Аталған құқық Азаматтық және саяси құқықтар туралы халықаралық пактіден (14-бап), Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясынан және өзге де халықаралық-құқықтық актілерден туындайтын мемлекеттің халықаралық міндеттемелерімен тығыз байланысты, оларға сәйкес қылмыстық жауаптылыққа тартылатын тұлға сот ісін жүргізу тілін түсінуге және білікті аудармашының көмегін алуға тиіс.

Қазіргі құқық қолдану практикасы сот ісін жүргізу тілі қағидатын іске асыру мен аудармашының қатысуы әділ сот талқылауын, процестің жарыспалылығын және қылмыстық іс бойынша қатысушылардың құқықтарын тиімді қорғауды қамтамасыз етудің негізгі шарттары болып табылатынын көрсетеді. Бұл ретте дәл аударманың сапасы тұлғаның өзіне тағылған айыптаудың мәнін, процестік әрекеттердің мазмұнын және сот актілерінің мағынасын түсіну қабілетін айқындайды. Ішкі және сыртқы көші-қон ауқымының ұлғаюы, халықаралық экономикалық байланыстардың кеңеюі, сондай-ақ құқықтық қатынастарға тартылған шетел азаматтарының санының артуы жағдайында қылмыстық сот ісін жүргізудің тілдік қолжетімділігі мәселелері ерекше өзектілікке ие болып отыр.

Диссертацияда келтірілген статистикалық деректер қазақ немесе орыс тілдерін меңгермеген тұлғалардың қатысуымен қаралатын қылмыстық істер санының тұрақты түрде артып келе жатқанын растайды. Осындай үрдіс сот ісін жүргізу тілін жеткілікті деңгейде білмейтін Қазақстан тұрғындарына қатысты да байқалады, бұл аударманы ерекше жағдай емес, керісінше, сот төрелігінің жүйелі қажеттілігіне айналдырады. Сонымен қатар сот аудармашысының құқықтық мәртебесіне қатысты мәселелер әлі де шешімін таппаған, оның даярлау тәртібін, кәсіби құзыреттерін, жауапкершілігін және қылмыстық процестегі қатысуын реттейтін бірыңғай заңнамалық регламент жоқ. ҚР ҚПК — нің қолданыстағы нормалары құқық қолданудың біркелкілігін қамтамасыз етпейді, бұлыңғыр тұжырымдарды қамтиды (мысалы, " қажет болған жағдайда

— басқа да тілдер "), бұл қайшылықтарды тудырады және қылмыстық қудалау органдары мен сот тарапынан екіұшты түсіндіруге жол береді.

Ерекше маңызға есту қабілеті жоқ, нашар еститін, көру қабілеті бұзылған адамдардың, сондай-ақ мемлекеттік те, ресми де тілді меңгермеген шетелдіктердің құқықтық қорғалу мәселесі ие болып отыр. Ымдау тілі аудармашыларының, Брайль қарпі бойынша мамандардың және өзге де коммуникациялық делдалдардың қатысуын жеткіліксіз регламенттеу олардың тілдік және процестік құқықтарының шектелуіне әкеледі, бұл Қазақстан Республикасы Конституциясына да, Мүгедектердің құқықтары туралы конвенцияға да қайшы келеді.

Сонымен қатар цифрландырудың дамуы, электрондық сервистердің қолданылуы, сот отырыстарына қашықтан қатысу, сондай-ақ автоматтандырылған аударма жүйелерінің кеңінен таралуы сот аудармасы саласына жаңа сын-қатерлер әкелуде. Осыған байланысты процестік заңнаманы қазіргі заман талаптарына бейімдеу қажеттілігі туындайды, оның ішінде цифрлық аудармаға қойылатын талаптарды белгілеу, оның сапасын тіркеу, сот актілерінің жазбаша аудармаларын орындау мерзімдерін айқындау және аударманың дұрыстығын куәландыру тәртібін реттеу мәселелері қамтылуға тиіс.

Халықаралық тәжірибеде (Швейцария, Молдова, Беларусь, Грузия, Қырғызстан және т.б.) құқықтық айқындық қағидаттарына, аудармашыларды институционалдық даярлауға және кәсіби стандарттардың міндеттілігіне негізделген сот аудармасын реттеудің орнықты үлгілері қалыптасқан. Қазақстан халықаралық интеграциялық үдерістердің белсенді қатысушысы әрі полиэтностық құрамы бар мемлекет ретінде сот төрелігінің сенімділігі мен қолжетімділігін қамтамасыз ететін осындай тетіктерді әзірлеуге объективті түрде мұқтаж.

Осы жағдайларда сот ісін жүргізу тілі қағидатын және аудармашының қатысу мәселелерін зерттеу ғылыми тұрғыдан да, практикалық тұрғыдан да аса өзекті болып табылады. Зерттеу заңнамадағы жүйелі олқылықтарды жоюға, сот талқылауының сапасын арттыруға, процесс қатысушыларының құқықтарын қорғауға және ұлттық заңнаманы халықаралық стандарттармен үйлестіруге бағытталған. Бұл жұмыс Қазақстандағы қылмыстық сот ісін жүргізуді жаңғырту, тілдік инклюзивтілікті қамтамасыз ету және әділ сот төрелігі мен мемлекеттің құқықтық саясатының заманауи талаптарына сай келетін тиімді сот аудармасы моделін қалыптастыру үшін маңызды мәнге ие.

2) диссертациялар тақырыбының "Ғылым және технологиялық саясат туралы" Қазақстан Республикасы Заңының 20-бабы 3-тармағының 2) тармақшасына және (немесе) мемлекеттік бағдарламаларға сәйкес Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия айқындаған ғылымды дамыту бағыттарымен байланысы;

Р.А. Адильмуратованың «Қазақстан Республикасының қылмыстық процесіндегі сот ісін жүргізу тілі қағидаты және аудармашының қатысу мәселелері» диссертациялық зерттеуінің тақырыбы «Ғылым және технологиялық саясат туралы» Қазақстан Республикасы Заңының 20-бабы 3-

тармағының 2) тармақшасына, сондай-ақ Қазақстан Республикасының Үкіметі жанындағы Жоғары ғылыми-техникалық комиссия бекіткен ғылымды дамытудың басым бағыттарына және Мемлекеттік бағдарламалар мен стратегиялық құжаттардың міндеттеріне сәйкес келеді.

Зерттеу ЖҒТК-ның «Ұлттық қауіпсіздік, құқықтық тәртіп және азаматтардың құқықтарын қорғау» басымдығымен тікелей байланысты, өйткені ол жеке тұлғаның конституциялық құқықтарын іске асыру тетіктерін жетілдіруге, әділ сот талқылауын қамтамасыз етуге, қылмыстық процеске қатысушылардың, оның ішінде шетелдік азаматтар мен сот ісін жүргізу тілін білмейтін адамдардың құқықтарын қорғауға бағытталған. Жұмыс құқықтық қауіпсіздікті нығайтуға, сот қателіктерін болдырмауға және қоғамның сот жүйесіне деген сенімін арттыруға ықпал етеді.

Диссертацияның тақырыбы «Әлеуметтік және гуманитарлық зерттеулер, адами капиталды дамыту» бағытына сәйкес келеді, өйткені ол сот төрелігінің тілдік қолжетімділігі, құқықтық инклюзивтілік, әртүрлі этникалық топтардың азаматтары үшін тең мүмкіндіктерді қамтамасыз ету, сондай-ақ сот жүйесінің жұмыс істеуінің маңызды элементі ретінде сот аудармашыларының кәсіби құзыреттерін нығайту мәселелерін зерттейді. Жұмыста адами капиталды дамыту және әлеуметтік интеграцияны нығайту міндеттеріне сәйкес келетін саңырау, нашар еститін және зағип азаматтарды қоса алғанда, осал санаттағы адамдарды қорғаудың әлеуметтік маңызды аспектілері қарастырылады.

Зерттеудің едәуір бөлігі ҚР Президенті Қасым-Жомарт Тоқаевтың «Қазақстан жасанды интеллект дәуірінде: цифрлық трансформация арқылы өзекті міндеттер мен оларды шешу» Жолдауын қоса алғанда, ЖҒТК басымдықтары мен мемлекеттік бағдарламаларда бекітілген цифрлық трансформация міндеттерін көрсетеді. Диссертацияда цифрлық технологиялардың сот аудармасы мен электрондық сот ісін жүргізуге әсері, сот отырыстарына қашықтықтан қатысу, электрондық сервистерді пайдалану және цифрлық аударма құралдары мәселелері талданады, бұл «әлеуметтік процестерді Интеллектуализациялау және цифрландыру» бағытына сәйкес келеді.

Зерттеу тақырыбы Қазақстан Республикасының 2030 жылға дейінгі құқықтық саясат тұжырымдамасына, сот жүйесін жаңғырту жөніндегі стратегиялық құжаттарға, тілдерді дамыту мен қолданудың мемлекеттік бағдарламаларына, сондай-ақ Мүгедектердің құқықтары жөніндегі ұлттық стратегияға сәйкес келеді. Жұмыс азаматтардың тілдік құқықтарын нығайтуға, іс жүргізу тетіктерін жетілдіруге, сот төрелігінің қолжетімділігін қамтамасыз етуге және сот аудармашысының мәртебесін реттеудегі құқықтық олқылықтарды жоюға бағытталған.

Жоғарыда аталған ережелерді ескере отырып, Р.А. Адильмуратованың диссертациялық зерттеуі Қазақстан Республикасының ғылыми-техникалық дамуының басым бағыттарына толық сәйкес келеді және цифрландыру, адам құқықтарын қорғау, тіл саясаты және сот жүйесін дамыту салаларындағы мемлекеттік бағдарламалардың міндеттеріне жауап береді.

3) диссертация нәтижелерін практикалық қызметке енгізілу деңгейін талдау.

Р.А. Адильмуратованың диссертациялық зерттеуі айқын практикалық бағытқа ие, ал оның негізгі ережелері мемлекеттік органдардың, кәсіби қауымдастықтар мен білім беру ұйымдарының қызметінде қолданылды.

Зерттеу нәтижелері Шығыс Қазақстан облысының сот-тергеу органдарының тәжірибесіне енгізілді. Автордың материалдарын, қорытындыларын мен ұсынымдарын Сот әкімшілігі департаментінің судьялары мен қызметкерлері аудармашылардың сот отырыстарына қатысуын ұйымдастыру, іс жүргізу құжаттарын дайындау, аударма үшін материалдарды ұсыну тәртібін айқындау, сондай-ақ сот ісін жүргізу тілін білмейтін қылмыстық процеске қатысушылардың тілдік құқықтарын қамтамасыз етуге байланысты мәселелерді шешу кезінде пайдаланды. Диссертация аясында жүргізілген социологиялық зерттеулердің негізінде аударма уақытын жоспарлаудың және іс жүргізу жүктемесін бөлудің ішкі әдістемелік тәсілдері жаңартылды.

Зерттеу нәтижелері Шығыс Қазақстан облысы Адвокаттар алқасы адвокаттарының кәсіби қызметінде қолданылды. Автор анықтаған аудармашының қатысуының проблемалық аспектілері мен аударманың сапасын бағалаудың ұсынылған критерийлерін адвокаттар өтініштерді, аудармашыдан бас тарту туралы өтініштерді дайындау кезінде, сондай-ақ шетел азаматтары мен мемлекеттік және ресми тілдерді білмейтін адамдардың қатысуымен істерде құқықтық позицияны қалыптастыру кезінде пайдаланады. Бұл енгізулер тәжірибені талдау және адвокаттық қоғамдастық мамандарының пікірлерімен расталады.

Зерттеу аударма ұйымдарының қызметіне енгізілді. Автордың ұсыныстары негізінде «Елім-ай» ЖК аударма бюросы іс жүргізу құжаттарын аудару сапасының ішкі стандарттарын әзірледі және енгізді, жазбаша аудармаларды орындау уақытының нормаларын стандарттады, сондай-ақ сот және құқық қорғау органдарының өтініштерін есепке алу жүйесін жетілдірді.

Зерттеу нәтижелері жоғары оқу орындарының заң кафедраларының білім беру процесінде қолданылды. Диссертация материалдары «Қылмыстық процесс», «Құқық қорғау органдары», «Заң лингвистикасы», «Сот коммуникациясы» пәндері бойынша дәрістік және практикалық сабақтарға, сондай-ақ сот аудармашыларының қосымша білім беру және біліктілігін арттыру бағдарламаларына біріктірілген. Автордың әдістемелік әзірлемелері студенттер мен тыңдаушыларды модельденген сот процестеріне қатысуға дайындауда қолданылады.

Сонымен қатар, диссертацияның ережелері Қазақстан Республикасының қылмыстық іс жүргізу заңнамасын жетілдіру жөнінде ұсыныстар дайындауға байланысты сараптамалық және талдамалық қызметте қолданылды. Диссертацияның бірқатар тұжырымдамалық нормалары, соның ішінде «Сот аудармашысы туралы» Заң жобасы және Қылмыстық-процестік кодексінің баптарын толықтыру бойынша ұсыныстар сараптамалық талқылауларға енгізіліп, тілдік құқықтар мен сот аудармасы мәселелері бойынша талдамалық материалдарды дайындауда қолданылды.

Р.А. Адильмуратованың диссертациялық зерттеу нәтижелері сот және құқық қорғау органдарының, адвокатураның, аударма ұйымдары мен білім беру мекемелерінің қызметіне енгізілді, бұл жұмыстың жоғары практикалық маңыздылығын және Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің PhD диссертацияларына қойған талаптарына сәйкестігін растайды.

5. Ресми рецензенттердің жұмысын талдау (сапасыз шолулардың мысалдарымен).

Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2011 жылғы 31 наурыздағы №126 бұйрығымен бекітілген диссертациялық Кеңес туралы Типтік ереженің талаптарына сәйкес Адильмуратова Р.А.-ның «Қазақстан Республикасының қылмыстық процесіндегі сот ісін жүргізу тілі қағидаты және аудармашының қатысу мәселелері» тақырыбындағы диссертациясы бойынша Диссертациялық Кеңесіне диссертанттың құжаттарры келіп түскен сәтінен бастап он жұмыс күнінен кешіктірмей ресми рецензенттер тағайындады.

Әрбір рецензентке тағайындалғаны туралы хабарламасы, рецензия дайындау мерзімдері көрсетілген ресми хаттар және диссертация материалдарымен танысу үшін электрондық сілтеме уақтылы жолданды.

Рецензенттер материалдарды алғанын тиісті түрде растады және белгіленген мерзімде пікірмен қамтамасыз етті. Барлық ұсынылған сын-пікірлер заңнама талаптарына сәйкес орындалды және тақырыптың өзектілігін, ғылыми жаңалығын, теориялық және практикалық маңыздылығын, әдіснамалық базаның жеткіліктілігін, қорытындылардың дұрыстығын және жұмыстың философия докторы (PhD) дәрежесін алу үшін диссертацияларға қойылатын талаптарға сәйкестігін бағалауды қоса алғанда, диссертациялық зерттеудің жан-жақты талдауын қамтиды.

Рецензиялардың мазмұны рецензенттердің диссертациялық жұмысты бағалауға объективті және білікті көзқарасын көрсетеді. Пікірлерде ұсынымдық сипаттағы, диссертация бойынша жалпы оң қорытындыға әсер етпейтін конструктивті ескертулер қамтылған.

Зерттеу нәтижелерінің құрылымына, ғылыми негізділігі мен сенімділігіне қойылатын талаптарды бұзатын елеулі кемшіліктерді рецензенттер анықтаған жоқ. Диссертациялық кеңеске рецензиялау сапасы бойынша теріс пікірлер, шағымдар немесе ескертулер түскен жоқ.

Рецензенттерге белгіленген рәсімдерге сәйкес жасырын дауыс беру құқығы қамтамасыз етілді. Диссертациялық Кеңес тарапынан рецензенттердің жұмыс тәртібіне ескертулер жоқ. Ресми пікірлер кеңеспен қарсылықсыз қабылданды және диссертацияны қарау мен қорғаудың белгіленген рәсімдерінде қолданылды.

Осылайша, Р.А. Адильмуратованың диссертациясы бойынша ресми рецензенттердің жұмысы Қазақстан Республикасы заңнамасының талаптарына, Ғылым және жоғары білім Министрлігінің нормативтік құжаттарына, сондай-ақ диссертациялық кеңестің ішкі регламенттеріне жауап беретін сапалы, объективті болып бағаланды.

6. Ғылыми кадрларды даярлау жүйесін одан әрі жетілдіру бойынша ұсыныстар.

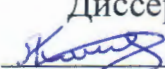
ҚР-да Marie Skłodowska-Curie Postdoctoral Fellowships (ЕО); DAAD Postdoctoral Researchers International Mobility (Германия); JSPS Postdoctoral Fellowship (Жапония); Fulbright Scholar Program (АҚШ) үздік әлемдік тәжірибелерге ұқсас Postdoc Track конкурсын енгізу - бұл PhD (қорғаудан кейін 3 жылға дейін), үздік түлектерге арналған ғылыми-зерттеу жобаларының мамандандырылған байқауы диссертацияда басталған зерттеуді жалғастыруға және тереңдетуге; дербес ғылыми мансапты дамытуға; жас ғалымдардың зерттеу топтарын қалыптастыруға; ғылыми ортада перспективті кадрларды бекітуге; болашақ ғылыми жетекшілер мен профессорларды даярлауға; қазақстандық ғылымның халықаралық бәсекеге қабілеттілігін арттыруға бағытталған.

7. Кадрларды даярлау бағыттары бөлінісінде философия докторы (PhD),

бейіні бойынша доктор дәрежелерін алуға арналған диссертациялар саны:

- 1) қорғауға қабылданған диссертациялар (оның ішінде басқа ЖЖОКБҰ докторанттарының) - 1;
- 2) қараудан алып тасталған диссертациялар (оның ішінде басқа ЖЖОКБҰ докторанттарының) - 0;
- 3) ресми рецензенттердің теріс пікірін алған диссертациялар (оның ішінде басқа ЖЖОКБҰ докторанттарының) - 0;
- 4) қорғау нәтижелері бойынша теріс шешім алған диссертациялар (оның ішінде басқа ЖЖОКБҰ докторанттарының) - 0;
- 5) пысықтауға жіберілген диссертациялар (оның ішінде басқа ЖЖОКБҰ докторанттарының) - 0;
- 6) қайта қорғауға жіберілген диссертациялар (оның ішінде басқа ЖЖОКБҰ докторанттарының) - 0.

Диссертациялық кеңестің төрағасы Гаврилова Юлия Александровна (колы, тегі, аты, әкесінің аты (болған жағдайда))

Диссертациялық кеңестің ғылым хатшысы Алембаев Қайрат Оралқанұлы (колы, тегі, аты, әкесінің аты (болған жағдайда))

Мөр, күні

2025 жылғы "

